

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS ĮSITIKINIMŲ AR PAŽIŪRŲ PAGRINDU NUSTATANT MAITINIMĄ ASMENIMS LAIKOMIEMS KARDOMOJO KALINIMO IR LAISVĖS ATĖMIMO VIETOSE TYRIMO

2017-03-31 Nr. (17)SN-45)SP-46
Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2017 m. vasario 13 d. gautas pareiškėjo, kuris atlieka bausmę Kybartų pataisos namuose, skundas dėl maitinimo, kuris prieštarauja jo įsitikinimams. Skunde teigiama, jog pareiškėjas yra veganas, tačiau Kybartų pataisos namuose jam tiekiamas vegetariškas maistas, kurio jis nevalgo. Pareiškėjas teigia, jog yra diskriminuojamas dėl jo įsitikinimų.

Lygių galimybių kontrolierė A. Skardžiuvienė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 str.1 d., 2017 m. vasario 15 d. raštu Nr. (17)SN-45)S-127 kreipėsi į Kybartų pataisos namų vadovą, prašydama pateikti paaiškinimą, ar Kybartų pataisos namuose yra sudarytos sąlygos tiekti maistą veganams; kokie teisės aktai reglamentuoja maisto, kuris tiekiamas bausmę atliekantiems asmenims, įvairovę; ar Kybartų pataisos namų vadovybei yra žinoma, jog tarp bausmę atliekančių asmenų yra veganai, jeigu taip, kokių veiksmų ji ėmėsi, kad užtikrinti jų maitinimą.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė :

1. Kybartų pataisos namai 2017 m. vasario 22 d. pateikė Tarnybai raštą „Dėl informacijos pateikimo“, kuriame nurodė, jog nuteistieji yra maitinami vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 9 d. nutarimu Nr. 14 „Dėl fiziologinių mitybos normų asmenims, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“, patvirtintomis mitybos normomis, Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2006 m. gegužės 2 d. įsakymu Nr. 4/07-117 „Dėl asmenų, laikomų kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose, maitinimo organizavimo taisyklių patvirtinimo“ bei Kalėjimų departamento prie Lietuvos

Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2014 m. balandžio 28 d. įsakymu Nr. V-138 „Dėl valgiaraščių asmenims, laikomiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“ patvirtintais valgiaraščiais. Valgiaraščiai subalansuoti ir atitinka Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas fiziologinės mitybos normas. Pažymėjo, kad dėl veganiško maisto skyrimo į Kybartų pataisos namų administraciją kreipėsi tik vienas nuteistasis, tačiau jam nebuvo skirtas veganiškas maitinimas, nes tai nėra numatyta minėtuose teisės aktuose bei nėra galimybės organizuoti maitinimą pagal kiekvieno nuteistojo norus ir pageidavimus.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar teisės aktai, reglamentuojantys asmenų, laikomų kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, neprieštarauja Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 d. 1 p. išdėstyti nuostatai, reglamentuojančiai valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareigą įgyvendinti lygias galimybes.

1. Pažymėtina, jog tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija pačia bendriausia šio žodžio prasme reiškia teisių sumažinimą arba atėmimą tam tikrai kategorijai asmenų dėl kokių nors požymių. Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama, kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas, atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius. Vertinant galimą diskriminaciją būtina nustatyti diskriminacijos pagrindą bei nustatyti ar šiai santykių sričiai yra taikomas Lygių galimybių įstatymas.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kurios tikslas – saugoti pagrindines žmogaus teises, atitinkančias Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, III skirsnis reglamentuoja lygybę, šio skirsnio 20 str. įtvirtina lygybės prieš įstatymą principą, o 21 str. įtvirtina bet kokios diskriminacijos draudimą, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str. nustato, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Aiškindamas Konstitucijos 29 str. nuostatas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra

konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtinę teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas).

Pareiškėjas kreipėsi į Tarnybą, teigdamas, kad Kybartų pataisos namuose nėra teikiamas maistas veganams, o jo įsitikinimai neleidžia jam valgyti maisto, skirto vegetarams ar kitiems asmenims, neturintiems tam tikrų įsitikinimų. Veganizmas viešojoje erdvėje apibūdinamas kaip visiškas gyvūninės kilmės produktų atsisakymas.

Pagal dabartinės lietuvių kalbos žodyną, pažiūros yra įsitikinimai, pasaulėžiūra, o įsitikinimai reiškia pažiūras, nuomonę (nuoroda: <http://ikiis.lki.lt/dabartinis.jsessionid=B713694CAF84B548B9332C1E742FD0C5>). Vadovaujantis teisinėje literatūroje pateiktais šių terminų išaiškinimais: įsitikinimai apibrėžiami kaip tam tikros pažiūros ir nuostatos, susiformavusios stebėjimo, pažinimo procese. Įsitikinimai gali būti politiniai, religiniai, ekonominiai, estetiniai, kultūriniai ir t.t. Jie atspindi tam tikros ideologijos, kultūros, dorovės, etikos ir moralės normų aplinkoje susiformavusias žmogaus pažiūras apie visuomeninio, valstybinio gyvenimo reiškinius ir pan.^[1] Pažiūros dažnai siejamos su įsitikinimais, nes iš esmės šios sąvokos yra beveik tapačios: pažiūros – įsitikinimai, pasaulėžiūra.^[2] Atsižvelgiant į tai, kad veganai laikosi tam tikrų ideologijų dėl gyvūninės kilmės maisto vartojimo, aprangos ir pan. bei vadovaujantis minėtu apibūdinimu, teigtina, jog veganizmas atspindi jų įsitikinimus ar pažiūras.

Pagal Lietuvos antidiskriminaciniuose įstatymuose įtvirtintą teisinį reguliavimą diskriminacija siejama su konkrečiu asmeniu, kuris buvo traktuojamas mažiau palankiai tam tikroje situacijoje nei kitas asmuo dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos. Tiriant diskriminacijos fakto buvimą ar nebuvimą, yra lyginami keli žmonės, kurie skiriasi savo tapatybės požymiais, kitais požymiais ir vertinama, ar tokiose pačiose, ar panašiose aplinkybėse jie traktuojami vienodai.

Kybartų pataisos namų administracija nurodė, kad nuteistieji pataisos namuose yra maitinami vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 9 d. nutarimu Nr. 14 „Dėl fiziologinių mitybos normų asmenims, laikomiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“, patvirtintomis mitybos normomis, Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2006 m. gegužės 2 d. įsakymu Nr. 4/07-117 „Dėl asmenų, laikomų kardomojo

^[1] Teisės problemos 99/1-2. Teisės institutas, 1999 m., p.94.

^[2] Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. Vilnius, 2000.

kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, maitinimo organizavimo taisyklių patvirtinimo“ (toliau – ir Įsakymas Nr. 4/07-117) bei Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2014 m. balandžio 28 d. įsakymu Nr. V-138 „Dėl valgiaraščių asmenims, laikomiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“ (toliau – ir Įsakymas Nr. V-138) patvirtintais valgiaraščiais.

2. Pagal Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 d. 1 p. Valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo: užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.

Pagal Įsakymo Nr. 4/07-117 5 p. maitinimą organizuoja kalinimo įstaigos administracija; 6 p. valgiaraščius: valgiaraštį dirbantiems vyrams, valgiaraštį nedirbantiems vyrams, valgiaraštį dirbančioms moterims, valgiaraštį nedirbančioms moterims, valgiaraštį nepilnamečiams, valgiaraštį nėščioms moterims ir valgiaraštį krūtimi maitinančioms motinoms, valgiaraštį dirbantiems vyrams (vegetarams), valgiaraštį nedirbantiems vyrams (vegetarams), valgiaraštį dirbančioms moterims (vegetarėms), valgiaraštį nedirbančioms moterims (vegetarėms), dietinio maitinimo valgiaraštį tvirtina Kalėjimų departamento direktorius. Valgiaraščiai sudaryti 31 dienai. Kai mėnesyje yra mažiau dienų, nesančioms einamąjį mėnesį dienoms maisto produktai neskiriami (neišrašomi). Identiškas subjektų ratas, kuriems skirtas maistas įkalinimo įstaigose, atkartotas ir Įsakyme Nr. 138. Atkreiptinas dėmesys, jog valgiaraštis yra pritaikytas labai plataus spektro asmenims, tame tarpe ir vegetarams.

Kybartų pataisos namų atstovė teigia, jog dėl veganiško maisto kreipėsi tik vienas nuteistasis. Tačiau pagal Konstitucijos 6 str. kiekvienas savo teises gali ginti remdamasis Konstitucija, tai reiškia, kad kiekvieno asmens interesai yra svarbūs. Pasisakymas, jog veganiškos mitybos besilaikantys žmonės yra pavieniai atvejai, negali būti argumentu, ignoruojant juos tik dėl to, kad jie yra pavieniai ir dėl to, kad dėl jų požiūrių ar įsitikinimų jų maitinimosi įpročiai yra nenumatyti teisės aktuose, reglamentuojančiose maitinimo organizavimą įkalinimo įstaigose.

Atkreiptinas dėmesys, jog į produktų sąrašą, kuris nurodytas minėtuose įsakymuose, įtraukti ne tik gyvulinės kilmės produktai, bet ir daržovės, miltai bei kt. produktai, iš kurių galima sudaryti valgiaraštį veganams, galimai nereikalaujant papildomų išteklių.

Kybartų pataisos namų atstovas teigia, jog nuteistieji pataisos namuose maitinami vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 9 d. nutarimu Nr. 14 „Dėl fiziologinių mitybos normų asmenims, laikomiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“. Pažymėtina, jog šiame nutarime akcentuojama energinė vertė ir pagrindinės maisto medžiagos bei fiziologinė norma (kiekis vienam asmeniui per parą). Minėtame nutarime tarp subjektų, gaunančių maitinimą įkalinimo

įstaigose, nėra vegetarų ir/ar veganų, tačiau jame išdėstytas reglamentavimas yra nukreiptas ne į valgiaraštį, t.y. į maisto produktus, o į gaunamo maisto energetinę vertę ir fiziologinę normą. Kalėjų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, priimdamas įsakymus dėl valgiaraščių, vadovaujasi šiuo nutarimu tik aukščiau išdėstytu aspektu, todėl tvirtinant valgiaraščius veganams turi būti išlaikyti nutarime išdėstyti kriterijai, o ne maisto produktai.

Įsakymo Nr. 4/07-117 7 str. nurodyta, jog suimtieji ir nuteistieji maitinami pagal valgiaraščius, atitinkančius fiziologines mitybos normas ir, kiek įmanoma, jų religinius įsitikinimus <...>. Veganizmas nėra laikomas įsitikinimu dėl religijos, nors veganų maitinimosi įpročiai, t.y. maisto produktai galimai atitinka kai kurių religinių bendruomenių maitinimosi įpročius. Lingvistiškai vertinant šią teisės normą, pažymėtina, jog žodžių „kiek įmanoma“ prasmė prilyginama „pagal galimybes“, t.y. toks neįpareigojantis reglamentavimas, kurio vykdymas galimai gali priklausyti nuo įkalinimo įstaigos administracijos „gerosios valios“.

Taip pat pažymėtina, jog įsitikinimai nėra tik religiniai, todėl nustatant reglamentavimą „religiniai įsitikinimai“ eliminuojami subjektai, esantys ne religinių įsitikinimų. Toks reglamentavimas yra diskriminuojantis, nes ne religinių įsitikinimų asmenys atsiduria blogesnėje padėtyje nei religinių įsitikinimų.

Konstatuotina, jog Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus priimti teisės aktai, reglamentuojantys valgiaraščius asmenims, laikomiems kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose, prieštarauja Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 d. 1 p. išdėstytiems reikalavimams, nustatantiems valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms pareigą užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant, be kita ko, įsitikinimų ar pažiūrų, bei atitinka lygių galimybių pažeidimą, nustatytą Lygių galimybių įstatymo 10 str.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 19 str. bei Lygių galimybių įstatymo 16 str., 17 str. ir 29 str. 2 d. 3 p.,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Kreiptis į Kalėjų departamentą prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir siūlyti papildyti Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2006 m. gegužės 2 d. įsakymą Nr. 4/07-117 „Dėl asmenų, laikomų kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose, maitinimo organizavimo taisyklių patvirtinimo“ bei Kalėjų departamento prie Lietuvos

Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2014 m. balandžio 28 d. įsakymą Nr. V-138 „Dėl valgiaraščių asmenims, laikomiems kardomaj kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“, įtraukiant į subjektų, kuriems skiriamas maitinimas bei sudaromas valgiaraštis asmenims, laikomiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, sąrašą veganus bei išbraukti iš Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2006 m. gegužės 2 d. įsakymo Nr. 4/07-117 „Dėl asmenų, laikomų kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, maitinimo organizavimo taisyklių patvirtinimo“ 7 str. esančios normos žodį „religinių“.

2. Įpareigoti Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktorių išnagrinėti šį sprendimą ir apie nagrinėjimo rezultatus bei sprendimo vykdymą iki 2017 m. balandžio 28 d. informuoti lygių galimybių kontrolierių.

3. Su sprendimu supažindinti pareiškėją, Kybartų pataisos namų direktorių ir Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktorių.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Lygių galimybių kontrolierė

Agneta Skardžiuvienė